

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЗА ПРОФЕСІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

РИМШИН Тетяна Анатоліївна - аспірантка Хмельницького університету управління та права ім. Л.Юзькова

**<https://orcid.org/0009-0006-8036-9810>
DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.3.11>**

У статті досліджено правову природу та доцільність застосування покарання у виді пробаційного нагляду до медичних працівників, засуджених за професійні кримінальні правопорушення. Проаналізовано законодавчі нововведення, внесені Законом України № 3342-IX від 28 березня 2024 року, та їх співвідношення з інститутом звільнення від відбування покарання з випробуванням. Визначено спільні та відмінні риси цих двох кримінально-правових заходів, окреслено ризики дублювання функцій та розмитості меж їх застосування. Обґрунтовано, що пробаційний нагляд повинен передбачати більш інтенсивний контроль, активне втручання в спосіб життя та професійну діяльність засудженого, тоді як випробування — переважно пасивне дотримання визначених судом умов. Розкрито кримінологічні особливості медичних працівників як суб'єктів професійних правопорушень. Доведено, що чинні пробаційні програми орієнтовані на соціально дезадаптованих осіб і не відповідають потребам корекції професійної поведінки медиків. Запропоновано розробку спеціалізованої пробаційної програми, спрямованої на відновлення професійної відповідальності, дотримання етичних і правових стандартів та профілактику вигорання. Зроблено висновок, що пробаційний нагляд може бути ефективним для певної категорії медичних працівників за умови адаптації змісту пробаційних заходів до специфіки професійних правопорушень.

Ключові слова: пробаційний нагляд, медичний працівник, покарання, професійні

кримінальні правопорушення, пробаційна програма.

Постановка проблеми

28 березня 2024 року набрав чинності Закон № 3342-IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» (далі – Закон) [1]. Відповідно до Закону, за вчинення окремих правопорушень передбачено покарання у виді пробаційного нагляду, який є одним із основних видів покарання, що полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства [2]. Призначення пробаційного нагляду можливе і для медичних працівників за вчинення професійних правопорушень, передбачених ст. 132, ч. 1 ст. 139, ч. 1 ст. 144, ч. 1-2 ст. 184 КК України. Доповнення системи покарань новим елементом викликало ряд теоретичних та практичних питань, у тому числі, і щодо призначення його медичним працівникам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Поняття та зміст пробаційного нагляду, а також перспективи його впровадження в Україні неодноразово ставали предметом наукових досліджень та висвітлені в працях Балобанової Д.О., Луцького Т.М., Марі-

на О.К., Нікіфорової Т.І., Оробця К.М., Пономаренко Ю.А., Сподарик Ю.В. та інших науковців. Проте питання пробаційного нагляду в аспекті доцільності його призначення медичним працівникам не розглядалося.

Мета статті

Дослідження особливостей та доцільності призначення покарання у виді пробаційного нагляду для медичних працівників за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі сферою їх професійної діяльності.

Результати дослідження

Доцільність введення пробаційного нагляду в систему кримінальних покарань активно обговорюється науковцями. Ю.В. Сподарик вважає, що пробаційний нагляд є важливим компонентом сучасної системи правосуддя, оскільки він сприяє реінтеграції правопорушників у суспільство, дозволяючи їм зберігати соціальні зв'язки та працювати, що знижує ризик рецидиву та є економічно вигідною альтернативою позбавленню волі, так як зменшує фінансові витрати на утримання осіб у виправних колоніях. Вчена зазначає, що пробація демонструє прогресивний підхід суспільства до кримінального покарання [3, с. 420]. З мотивів забезпечення гуманізму та справедливості, позитивно оцінив появу пробаційного нагляду в системі покарань і К.М. Оробець [4 с. 660].

Протилежної думки притримується О.К. Марін. Учений зазначає, що за змістом обов'язків, які покладаються судом на засудженого до пробаційного нагляду (як обов'язкових, так і факультативних), цей захід кримінально-правового характеру не можна визнати покаранням у кримінально-правовому сенсі цього терміна, а введення такого заходу до системи покарань варто визнати помилковим кроком і в майбутньому слід відмовитися від нього [5, с. 57].

Дискусії з цього приводу не безпідставні, оскільки за своїм змістом та правовими наслідками для засудженого пробаційний нагляд фактично дублює інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням, що передбачений ст. 75-76 КК Украї-

ни. Коло обов'язків, які можуть бути покладені судом у рамках призначення пробаційного нагляду та звільнення від відбування покарання з випробуванням, за винятком окремих моментів, практично збігаються [2]. Як слушно зауважує Д.О. Балобанова, навіть з урахуванням незначних відмінностей (обов'язок «не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації» у ст. 76 КК належить до факультативних обов'язків, а в ст. 59-1 КК – до обов'язкових; ст. 59-1 КК передбачає обов'язок пройти курс лікування, у тому числі, від наркотичної, алкогольної залежності, а ст. 76 КК – лише від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб; пробаційний нагляд передбачає можливість використання електронного засобу контролю і нагляду та обов'язок проживати за вказаною в рішенні суду адресою; при звільненні від відбування покарання з випробуванням може бути покладений обов'язок вибачитися перед потерпілим, у т.ч. публічно) виникає питання, як за допомогою одних й тих самих правообмежень можна досягати цілей покарання та використовувати їх у випадку недоцільності застосування покарання [6].

Розглядаючи в цілому питання доцільності введення пробаційного нагляду в систему кримінальних покарань, варто зазначити наступне.

Між пробаційним наглядом, як видом покарання, та звільненням від покарання з випробування, як заходом кримінально-правового характеру, дійсно розмиті межі, оскільки обидві форми — не пов'язані з ізоляцією від суспільства, орган пробації виконує схожі функції в обох випадках; однакове ресурсне забезпечення заходів. У зв'язку з цим, існує загроза паралельного існування двох аналогічних інструментів та різної практики правозастосування.

Вважаємо, що паралельне існування цих двох кримінально-правових інститутів усе ж можливе за умови диференціації кримінально-правового впливу на засудженого. Оскільки пробаційний нагляд усе ж є видом покарання, він повинен вимагати від засу-

дженого активних дій, інтенсивної участі в програмах, суспільно корисній діяльності, зміні способу життя, тобто бути примусом до конструктивної активності. Пробаційний нагляд повинен супроводжуватися втручанням у повсякденне життя, режим дня, психологічний стан, професійну діяльність. Заборона покидати межі України при цьому повинна носити більш глобальний характер, а можливість виїзду передбачатися в виняткових випадках (до прикладу, потреба лікування). Філософія пробаційного нагляду: «Ми змусимо тебе змінитися» .

Натомість, випробування при звільненні від відбування покарання, оскільки суд вбачає можливість виправлення засудженого без відбування покарання, повинно полягати переважно в пасивному дотриманні правил, утриманні від делінквентної поведінки та базовому звітуванню перед органами пробації. Це перевірка на здатність утримуватися від протиправної поведінки без активного примусу. Звільнення з випробуванням має супроводжуватися поверхневим контролем, який не передбачає постійного втручання в приватне життя, якщо особа не порушує базові умови. Філософія звільнення з випробуванням: «Ми даємо тобі шанс, але ти сам повинен довести, що здатен не порушувати закон».

Разом з тим вважаємо, що обов'язковим при звільненні від покарання з випробуванням повинно бути покладення на засудженого обов'язку відшкодувати потерпілому матеріальну шкоду, завдану кримінальним правопорушенням. Крім того, варто зауважити, що суд не в праві, у рамках покладення обов'язку «дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля» при пробаційному нагляді чи випробуванні при звільненні від покарання, позбавляти особу права займатися професійною діяльністю, оскільки це є окремий вид покарання, передбачений Кримінальним кодексом.

Для медичних працівників покарання у виді пробаційного нагляду за професійні кримінальні правопорушення передбачено в ст. 132, ч. 1 ст. 139, ч. 1 ст. 144, ч. 1-2 ст. 184 КК України [1]. Варто зазначити, що всі пе-

релічені правопорушення є кримінальними проступками, навіть за вчинення нетяжких злочинів пробаційний нагляд, як покарання, не передбачено. Натомість практично звільнення медичних працівників від відбування покарання з випробування є поширеною практикою [7; 8].

Доцільність та ефективність застосування до медичних працівників покарання у виді пробаційного нагляду може викликати сумнів, зважаючи на кримінологічні особливості особи-правопорушника: це люди з високим соціальним статусом, як правило, – вищою освітою, інколи – з науковим ступенем, вищою кваліфікаційною категорією, з розвиненим широким колом соціальних зв'язків, активною громадянською позицією (члени громадських організацій, професійних спілок, комісій тощо), як правило, мають тривалий безперервний трудовий стаж, позитивно характеризуються за місцем роботи як добросовісні фахівці, проходять постійні навчання та підвищення кваліфікації, користуються авторитетом у професійному середовищі, не мають судимостей, є законослухняними громадянами, не схильними до девіантної чи делінквентної поведінки. Такі особи вчиняють необережні правопорушення, часто в умовах постійного перевантаження, багаторічної роботи в стресовому середовищі, щоденної діяльності, пов'язаної з ризиком, браку психологічної підтримки. Це призводить до професійної деформації та вигорання, що, у свою чергу, має наслідком рутинізацію страждання пацієнтів (сприймання складних клінічних випадків без емпатії, як чергового завдання), зміщення професійних та моральних орієнтирів (пріоритет економії часу, внутрішнього ресурсу, «спрощення собі життя» замість дотримання галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, етичних норм), формальне ставлення до обов'язків (виконання роботи за принципом «аби не чіпали»).

Такі особи не є типовими правопорушниками, однак у певних умовах (високе професійне навантаження, організаційні вади системи охорони здоров'я, брак контролю) формуються сприятливі обставини для вчинення професійного кримінального правопорушення.

У свою чергу, обов'язки, які можуть бути покладені на особу, засуджену до пробаційного нагляду, спрямовані на соціально дезадаптованих, схильних до девіантної поведінки (які проявляють насилля, агресію, мають алкогольну/наркотичну залежність) осіб, та мають на меті формування з особи-правопорушника соціально корисного (принаймні соціально не шкідливого) члена суспільства через зміну обстановки, середовища перебування, ціннісних орієнтирів таких суб'єктів. Розроблені, наразі, пробаційні програми («Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки» «Формування життєвих навичок», «Подолання домашнього насильства» [9]) спрямовані на виправлення саме таких осіб. Покладення більшості обов'язків, передбачених ст. 59-1 КК, на медичного працівника, який вчинив професійне кримінальне правопорушення, а також участь його в розроблених пробаційних програмах не відповідатиме цілям покарання, визначеним у ст. 50 КК.

Разом з тим, вважаємо, що призначення пробаційного нагляду, як покарання, може бути ефективним для медичних працівників за таких умов:

- 1) Діяння не призвело до надзвичайно тяжких, незворотних наслідків.
- 2) Причини ненадання допомоги були пов'язані з особистими обставинами, вигоранням, психологічним станом, що піддається корекції через пробаційні програми.
- 3) Існує реальний потенціал для виправлення особи без ізоляції, та збереження її як кваліфікованого спеціаліста.
- 4) Суд вважає, що без позбавлення права займатися медичною діяльністю особа зможе працювати відповідально під наглядом пробації.

Якщо вести мову про «виправлення» стосовно медичних працівників, не мається на увазі корекція базових соціальних навичок чи засвоєння елементарних норм поведінки, як це може бути у випадку з особами, які мають значні прогалини в соціалізації. На сьогодні в Україні відсутні адаптовані програми пробаційного супроводу, які були б орієнтовані саме на професійну деформацію або дефіцит етичної та правової свідомості у

сфері охорони здоров'я. Саме тому при застосуванні пробаційного нагляду до медичних працівників, доцільною є розробка окремої пробаційної програми з фокусом уваги на корекцію професійної поведінки. «Виправлення» може полягати у відновленні професійної відповідальності, свідомого ставлення до етичних норм, усвідомленні наслідків своєї бездіяльності, важливості неухильного виконання професійних обов'язків, дотримання галузевих стандартів надання медичної допомоги. Пробаційні програми можуть бути спрямовані на навчання навичкам боротьби з вигоранням, управління стресом, вирішення конфліктів, саморегуляції, підвищення рівня правової освіти. Пробація може включати елементи менторства з боку провідних фахівців галузі, розробки стратегії відновлення після професійних помилок, профілактики вигорання.

Проте вважаємо, що у випадках високого рівня професійної деформації, коли ненадання медичної допомоги чи неналежне виконання професійних обов'язків сталося через винятковий цинізм, свідоме нехтування медичними стандартами через почуття самовпевненості, байдужість до правових аспектів діяльності, відчуження від відповідальності за наслідки своїх дій, коли обвинувачений не виявляє каяття, бажання виправитися – проходження пробаційних програм не матиме ніякого впливу на суб'єкта правопорушення. У такому разі, кримінально-правові заходи повинні бути спрямовані на унеможливлення продовження засудженим професійної діяльності, а в окремих випадках – й ізоляцію від суспільства в цілому, оскільки існує високий ризик повторення подібного правопорушення, що загрожуватиме життю та здоров'ю інших пацієнтів.

Висновки

Для окремої категорії медичних працівників, які вчинили кримінальне правопорушення, пробаційний нагляд може бути ефективним інструментом «виправлення». Він дозволяє точково працювати над причинами правопорушення, не руйнуючи при цьому соціального фундаменту особистості, що є ключовим для її успішної реінтеграції та подальшого функціонування в суспіль-

стві, а суспільство, у свою чергу, може продовжувати отримувати користь з інтелектуального потенціалу, вмінь, знань та навичок такої особи, але вже під контролем і з корекцією поведінки. Однак без адаптованої програми поведінкових змін, розроблення окремої спеціалізованої пробаційної програми, контроль пробації буде формальним, а ефективність низькою.

Література

1. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань: Закон України від 23.08.2023 № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text> (дата звернення 24.07.2025)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 24.07.2025)
3. Сподарик Ю.В. Пробаційний нагляд як новий вид основного покарання: переваги та недоліки. Юридичний науковий електронний журнал. № 10/2024. С. 418-420.
4. Оробець К. М. Пробаційний нагляд – новий вид покарання в Україні: аналіз законодавчої реформи як напрямку кримінально-правової політики з точки зору аксіологічного підходу. Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 11 (17). С.653 – 662.
5. Марін О.К. Звільнення від покарання та його відбування: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 136 с.
6. Балобанова Д.О. Доцільність впровадження пробаційного нагляду, як виду покарання. Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція: матеріали ІХ (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 12-17.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116014183> (дата звернення 31.08.2025)

8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92848821> (дата звернення 31.08.2025)

9. Пробаційні програми. Судова влада України. Вітовський районний суд Миколаївської області. Прес-центр. Новини. URL: <https://gt.mk.court.gov.ua/sud1411/pres-centr/news/1632312/> (дата звернення 31.08.2025)

References

1. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho, Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia vydiv kryminalnykh pokaran: Zakon Ukrainy vid 23.08.2023 № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text> (data zvernennia 24.07.2025)
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia 24.07.2025)
3. Spodaryk Yu.V. Probatsiinyi nahliad yak novyi vyd osnovnoho pokarannia: perevahy ta nedoliky. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. № 10/2024. S. 418-420.
4. Orobets K. M. Probatsiinyi nahliad – novyi vyd pokarannia v Ukraini: analiz zakonodavchoi reformy yak napriamku kryminalno-pravovoi polityky z tochky zoru aksiolohichnoho pidkhotu. Aktualni pytannia u suchasni nautsi (Seriia «Pedahohika», Seriia «Pravo», Seriia Ekonomika», Seriia «Derzhavne upravlinnia», Seriia «Tekhnika», Seriia «Istoriia ta arkeolohiia»). 2023. № 11 (17). S.653 – 662.
5. Marin O.K. Zvylnennia vid pokarannia ta yoho vidbuvannia: navchalnyi posibnyk. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2024. 136 s.
6. Balobanova D.O. Dotsilnist vprovadzhennia probatsiinoho nahliadu, yak vydu pokarannia. Ukrainska voienna ta povoienna kryminalna yustytisia: materialy IKh (KhKhII) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytisii (m. Lviv, 26–27 zhovtnia 2023 roku) / uporiadnyk I. B. Hazdaika-Vasylyshyn. Lviv: LvDUVS, 2023. S. 12-17.
7. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116014183> (data zvernennia 31.07.2025)

8. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92848821> (data zvernennia 31.07.2025)

9. Probatsiini prohramy. Sudova vlada Ukrainy. Vitovskiy raionnyi sud Mykolaivskoi oblasti. Pres-tsentr. Novyny. URL: <https://gt.mk.court.gov.ua/sud1411/pres-centr/news/1632312/> (data zvernennia 31.07.2025)

Tetiana Rymshyn,

postgraduate student of the Khmelnytskyi University of Management and Law named after L. Yuzkova, e-mail: t.rymshyn@gmail.com, [hhttps://orcid.org/0009-0006-8036-9810](https://orcid.org/0009-0006-8036-9810)

APPLICATION OF PROBATIONARY SUPERVISION FOR PROFESSIONAL OFFENSES OF MEDICAL PROFESSIONALS

The article examines the legal nature and feasibility of applying a probationary supervision sentence to medical professionals convicted of professional criminal offenses. It analyzes the legislative innovations introduced by the Law of Ukraine № 3342-IX of March 28, 2024, and their correlation with the institution of release from serving a sentence with probation. The article identifies

common and distinct features of these two criminal law measures, outlining the risks of duplicating functions and blurring the lines of their application. It argues that probationary supervision should involve more intensive control and active intervention in the lifestyle and professional activities of the convicted person, while probation primarily entails passive compliance with court-defined conditions. The criminological characteristics of medical professionals as subjects of professional offenses are revealed. It is proven that current probation programs are oriented toward socially maladjusted individuals and do not meet the needs of correcting the professional behavior of medics. The article proposes the development of a specialized probation program aimed at restoring professional responsibility, adhering to ethical and legal standards, and preventing burnout. It is concluded that probationary supervision can be effective for a certain category of medical professionals, provided that the content of the probation measures is adapted to the specifics of professional offenses.

Keywords: probation supervision, medical worker, punishment, professional criminal offenses, probationary program.